

CASE - Kato Van Speybroeck

DE VERBORGEN KOST VAN VERSPREIDE BEBOUWING EN RIOLERING

Wie Vlaanderen doorkruist ziet overal huizen en ellenlange verkavelingslinten doorheen het landschap kronkelen. Dat deze sterk versnipperde nederzettingsstructuur niet fraai oogt is alom bekend, maar de maatschappelijke kosten die hieraan vastzitten veel minder. In mijn thesis gebruikte ik de monetaire kosten van de Vlaamse rioleringen om dit te duiden.

In Europa is Vlaanderen veruit koploper wat betreft urban sprawl. Sinds de jaren '50 kent Vlaanderen een forse toename in stedelijke wildgroei die het gevolg is van een jarenlange anti-stedelijke en politiek-culturele mentaliteit. Vlaanderen transformeerde hierdoor in één groot suburbaan gebied, waar wegen en verkavelingen de resterende open ruimte steeds verder versnipperen. Deze versnippering limiteert de toekomstwaarde van open ruimte voor onder andere landbouw, biodiversiteit, recreatie, en klimaatadaptatie. In 2021 bedraagt de rioleringsgraad in Vlaanderen slechts 87%. Het is mede daarom interessant inzicht te krijgen in de toekomstige impact van geplande riolering, die voornamelijk in dun bebouwd gebied zal bijkomen. Een belangrijk effect van urban sprawl zijn de bijhorende investeringskosten voor aanleg, onderhoud en vervanging van riolering. Die zal talloze kilometers moeten overbruggen om ook verafgelegen woningen te bedienen. Deze cijfermatige kostenramingen van infrastructuur zijn vaak onvolledig of liggen her en der verspreid over rapporten. Om deze reden heb ik de maatschappelijke kost van riolering geanalyseerd, met als vertrekpunt de stelling: 'hoe meer verspreid de bebouwing, hoe hoger de maatschappelijke kosten'. Met behulp van een ruimtelijke analyse werd het verband tussen verspreide bebouwing en de onderhoudskosten voor riolering aangetoond en becijferd. In de literatuur zijn talloze classificaties van urban sprawl te vinden. Ik gebruikte de urban sprawl typologie van Vermeiren et al. (2019) die de ruimte onderverdelen in vijf klassen op basis van bebouwingsgraad, verspreiding van bebouwing en ruimtebeslag van activiteiten.

De ruimtelijke analyse vertrok vanuit de onderhoudskosten van actieve riolering (Vlaamse rioleringsbank 2018). Vlaanderen telt zo'n 38739 km aan actieve riolen met onderhoudskosten van €117 miljoen per jaar. Aangezien zo'n bedrag weinig bevattelijk is, werden de kosten eerst uitgedrukt als gemiddelde onderhoudskosten per woning (€32,30) en vervolgens verder gedifferentieerd over de verschillende bebouwingstypologieën, waaruit de effectieve kosten volgen. De meerkosten zijn dan het verschil tussen de effectieve en gemiddelde kosten per woning. Op deze manier worden ruimtelijke verschillen duidelijk (zie tabel 1). Uit de analyse valt te concluderen dat de onderhoudskosten voor riolering per huis in verspreide bebouwing vijfmaal meer bedragen dan voor een woning in de stad. Vandaag worden deze onderhoudskosten collectief gedragen, waardoor de meerkosten (€45,50) onzichtbaar blijven. Voor een huis in dun bebouwd gebied lopen deze kosten verder op tot elfmaal meer. Verder werd ook een schatting gemaakt van de investeringskosten voor geplande leidingen op basis van gemeentelijke zoneringsplannen en gebiedsdekkende uitvoeringsplannen. In totaal bedragen de totale investeringskosten € 4,5 miljard, waarvan meer dan 90% gepland is in landelijk gebied. Als laatste werd ook gekeken naar

de vervangingskosten van het huidige rioleringsstelsel, met een gemiddelde diensttijd van 75 jaar. In een vereenvoudigde aanpak waarbij jaarlijks 1/75 van het totale netwerk vervangen wordt, zullen de investeringskosten resulteren in € 601 miljoen per jaar. In realiteit verschilt het vervangingspercentage sterk tussen de gemeenten, afhankelijk van het verschil in spreiding en de ouderdom van de rioleringen.

Tabel 1: Effectieve onderhoudskost (€) en meerkost per typologie

Typologie	Effectieve kosten per woning (€)	Meerkosten (€)
Typologie 0 – Niet en dun bebouwde ruimte	141,9	+ 109,6
Typologie 1 – Verspreide bebouwing	77,7	+ 45,4
Typologie 2 – Verkaveling en linten	50,0	+ 17,7
Typologie 3 – Dorps- en stadsranden	33,3	+ 1,1
Typologie 4 – Stadskernen	13,0	- 19,3
Typologie 5 – Overig	81,9	+ 49,6

Met geringe aanpassingen van het gebruikte rekenmodel, kunnen ook de kosten van andere nutsvoorzieningen geanalyseerd en becijferd worden, om zo tot een totaalbeeld van de maatschappelijke kosten te komen, die voortvloeien uit het versnipperde Vlaamse nederzettingsspatroon. Hopelijk worden de hier aangetoonde maatschappelijke meerkosten van urban sprawl in rekening gebracht bij de uitwerking van een doordachte ruimtelijke beleidsvoering, zoals het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen die ernaar streeft om tegen 2040 geen open ruimte meer aan te snijden.

Kato Van Speybroeck (kato.vanspeybroeck@kuleuven.be) is als PhD student verbonden aan de KU Leuven waar ze onderzoek doet naar duurzaamheid van tijdelijk ruimtegebruik in de stad. Als AGORA redacteur schreef ze dit artikel aan de hand van haar masterscriptie Geografie: De maatschappelijke kost van de Vlaamse nederzettingsstructuur - Een analyse van de kostprijs voor aanleg, onderhoud en vervanging van riolering (2019).